

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертаційну роботу Рижкової Анжели Андріївни
«Детінізація економіки в системі фінансової безпеки України», подану на
здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка»**

Актуальність обраної теми та її зв'язок з науковими програмами

Сьогодні фінансово-економічні відносини є одним із визначальних напрямів державної політики для забезпечення стабільності функціонування економіки України. Проте їх дестабілізує низка загроз, серед яких, окрім війни, глобалізаційних процесів, є й тінізація економіки. Остання є одвічним дестабілізуючим фактором, однак сьогодні вона суттєво посилює руйнацію української економіки. У зв'язку із цим виникає потреба у безпекоорієнтованому підході до фінансово-економічних відносин, спрямованому на протидію тінізаційним процесам. Це, своєю чергою, потребує відповідних наукових, методичних та практичних розробок. У наукових джерелах ще не повною мірою сформовано і науково-обґрунтовано механізми детінізації фінансово-економічних відносин. Вирішенню саме цих наукових завдань й присвячена дисертаційна робота Рижкової Анжели Андріївни «Детінізація економіки в системі фінансової безпеки України», з огляду на що є актуальною.

Тема дисертації тісно пов'язана з планами наукових досліджень Львівського державного університету внутрішніх справ у рамках теми науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт «Економічна безпека соціально-економічних систем: проблеми теорії та практики» (номер державної реєстрації 0121U112498)».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та новизна

За результатами вирішення у дисертаційній роботі наукових завдань сформульовано низку теоретико-методичних положень, висновків і рекомендацій, які характеризуються науковою новизною й свідчать про

конкретний особистий внесок авторки у розвиток теорії та практики економіки та безпекознавства. До них можна віднести:

1) удосконалено теоретико-методичні засади змістовного наповнення категорії «тіньова економіка», яку окреслено як деструктивне складне соціально-економічне явище з визначеними властивостями та елементами системи, що характеризується цілісністю, структурованістю та ієрархічністю, що, на відміну від існуючих підходів, дозволяє запропонувати видозмінений перелік її структурних компонентів і дає можливість комплексної оцінки обсягів тіньової економіки в розрізі регіонів з урахуванням специфіки рівня їх соціально-економічного розвитку (с. 31–39);

2) удосконалено модель механізму детінізації економіки на засадах комплексності та системного підходу, структурні компоненти якого запропоновано розширити переліком спеціалізованих органів, що здійснюють діяльність у сфері детінізації економіки, створивши при Кабінеті Міністрів України Департамент інформатизації та цифровізації, що дозволить підвищити рівень прозорості та підзвітності спеціалізованих органів, які функціонують у сфері детінізації економіки, а також щодо діяльності суб'єктів господарювання для унеможливлення виведення значної частки одержаних ними капіталів у тіньовий сектор економіки (п. 3.3, с. 146);

3) розвинуто інструментарій дослідження впливу загроз на рівень тінізації економіки через застосування провідних світових практик для мінімізації тіньового сектора економіки шляхом удосконалення методів розрахунку рівня тінізації економіки на основі побудови причинно-наслідкових зв'язків між чинниками її виявлення та поширення і наслідками для соціально-економічного розвитку держави, що сприятиме підвищенню рівня достовірності розрахунку обсягів тінізації економіки на національному рівні та формуванню пріоритетних напрямів детінізації економіки на основі використання міжнародних методик оцінювання рівня тіньової економіки, що, в результаті, забезпечить оперативність й гнучкість проведення досліджень тенденцій тіньового сектора економіки та дозволить підвищити об'єктивність

і достовірність розрахунку рівня тінізації економіки на національному рівні (п. 2.2).

У роботі є низка й інших конкретних наукових розробок і положень, що містять наукову новизну, спрямовані на подальше удосконалення існуючих і формування нових механізмів детінізації фінансово-економічних відносин. З ними цілком можна погодитися.

Наукові положення та висновки дисертації належно обґрунтовані шляхом використання широкого спектру наукових методів теоретичного та емпіричного дослідження. Як теоретична основа та інформаційно-довідкова база для проведення дослідження використовувалися монографії, численні наукові публікації українських та зарубіжних учених, інтернет-джерела, офіційні статистичні дані, нормативно-правові акти, які стосуються досліджуваної проблематики.

Внесок авторки в працях, що написані у співавторстві, виокремлений в переліку публікацій.

За рівнем наукової новизни результати дослідження відповідають вимогам до дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Зміст дисертації охоплює основні аспекти теми. Дисертаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг наукової роботи становить 196 сторінок. Дисертація містить: 5 таблиць, 30 рисунків, 9 додатків, список використаних джерел, який складається із 152 позицій. Обсяг основного тексту дисертації становить 134 сторінки. За структурою та логікою викладу матеріалу зміст дисертації відображає процес і результати дослідження.

У вступі обґрунтовано актуальність наукової проблематики, виокремлено наукову новизну, визначено практичну значущість дослідження,

сформульовано його мету та завдання, окреслено предмет та об'єкт, а також висвітлено зв'язок із науковими темами.

У першому розділі «Теоретико-методичні аспекти дослідження тінізації економіки в системі фінансової безпеки» (с. 29–70) дисертантка дослідила наукові підходи щодо визначення сутності понять «тіньова економіка», «детінізація економіки» та «фінансова безпека держави», узагальнила методичний інструментарій оцінювання рівня тіньової економіки України, проаналізувала світовий досвід детінізації економіки держави.

У другому розділі дисертації «Аналіз впливу тінізації економіки України на фінансову безпеку держави» (с. 71–115) проведено емпіричні оцінювання рівня тіньової економіки України, проаналізовано стан та тенденцію зміни параметрів фінансової безпеки країни в розрізі її функціональних складових та досліджено міжнародні практики запобігання протиправній економічній діяльності у фінансовій сфері, проаналізовано можливості застосування світового досвіду детінізації економіки.

Третій розділ дисертації «Стратегічні пріоритети детінізації економіки в системі фінансової безпеки України» (с. 116–150) присвячений пошуку ефективних шляхів детінізації економіки в системі фінансової безпеки України, а також напрямам удосконалення методики оцінювання рівня тіньового сектора економіки України.

Завершується робота *висновками*, які відображають зміст та основні результати дослідження.

У *додатках* наведено допоміжні матеріали, використані або отримані у процесі дослідження.

Оцінюючи дисертацію, варто зазначити, що робота написана загальноприйнятою науковою мовою із використанням сучасної української наукової термінології, основні її положення розкрито повністю відповідно до мети та завдань дослідження та є завершеною науковою кваліфікаційною працею, що виконана автором самостійно без ознак плагіату.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації у наукових фахових виданнях та інших публікаціях

Аналіз публікацій автора дає змогу зробити висновок про повноту викладу основних наукових положень дисертаційної роботи у фаховій літературі. Кількість публікацій є достатньою для висвітлення результатів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії відповідно до чинних вимог. Зокрема, результати дослідження опубліковано у 6 публікаціях в наукових фахових виданнях України та 24 тезах доповідей за результатами участі в науково-практичних конференціях. Загальний обсяг опублікованих праць становить 8,63 др. арк., із яких особисто здобувачці належить 5,18 др. арк.

Результати дослідження пройшли необхідну апробацію у вигляді доповідей та виступів на науково-практичних конференціях. В опублікованих наукових працях розкривається сутність і зміст положень, задекларованих авторкою як таких, що містять елементи наукової новизни.

Дисертація за вимогами щодо структури, змісту, загального обсягу та кількості наукових публікацій, що висувуються до здобувача наукового ступеня доктора філософії, повністю відповідає чинним вимогам, що надає авторці права публічного захисту дисертації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

У поданій до захисту дисертаційній роботі є низка положень, висновків й рекомендацій, які мають дискусійний характер та певні недоліки, а саме:

1. У підрозділі 1.1 «Теоретичні основи дослідження фінансової компоненти тіньового сектора економіки» здобувачкою проведено дослідження сутності поняття «тіньова економіка», виокремлено основні причини, форми та наслідки поширення тіньової економіки, а також методи оцінювання рівня тіньової економіки. Проте чіткого викладу розуміння дисертанткою поняття «фінансова компонента тіньового сектору» немає, що,

до певної міри, є перешкодою у формуванні науково-методичного підходу до дослідження.

2. У підрозділі 2.1. дисертаційної роботи дисертанткою проведено аналіз динаміки рівня тіньової економіки України та встановлено її негативний вплив на соціально-економічні перетворення, використовуючи основні методи розрахунку. Разом із тим, зроблено висновок про те, що на значення інтегрального показника рівня тіньової економіки мають вагомий вплив дестабілізуючі чинники та небезпеки воєнного характеру, які під час розрахунку не використовувалися (с. 85). Було б доцільно почути додаткові пояснення щодо такого висновку під час захисту дисертації.

3. У підрозділі 2.2 дисертації «Чинники детінізації економіки України в системі фінансової безпеки» (с. 86–100) наведено результати дослідження взаємозв'язку тінізації економіки, корупції та рівня фінансової безпеки України, внаслідок чого зроблено висновок про зниження рівня фінансової безпеки держави в період зростання рівня тіньової економіки та посилення корупції. З огляду на назву підрозділу було б доцільно чітко запропонувати основні чинники детінізації економіки, розрахувати й продемонструвати їх позитивний вплив та взаємозв'язок.

4. Запропонований у п. 3.3 дисертаційної роботи підхід до детінізації економіки України на засадах проблемно-цільового програмування є цікавим з погляду науки та доцільним в якості інструментарію з погляду практики. Однак, до запропонованих елементів проблемно-цільового програмування (табл. 3.1) таких як: систематизація причин виникнення тіньової економіки, її наслідків та способів детінізації, варто додати ще й очікувані результати такого програмування в короткостроковій та довгостроковій перспективах (с. 142–143).

5. На рис. 3.4 (с. 146) здобувачкою наведено модель механізму детінізації економіки України, в якій запропоновано доповнити перелік спеціалізованих органів у сфері детінізації економіки Департаментом інформатизації та цифровізації. Така пропозиція заслуговує на увагу, проте

потребує ґрунтовнішого визначення основних завдань, функцій та очікуваних результатів діяльності такого спеціалізованого органу та їх узгодження із завданнями і функціями органів державної влади на регіональному рівні.

6. Загальні висновки дослідження, що викладенні в дисертації, сформульовано декларативно, тобто відображено те, що запропоновано в якості новизни роботи. Було б доцільно зазначити у висновках новизну результатів дослідження та хто саме і де може їх використовувати.

7. В дисертаційній роботі мають місце орфографічні та технічні помилки, зокрема на с. 52, 146 та інші.

Вцілому зазначені зауваження дещо знижують рівень дослідження, проте суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Аналіз дисертації та опублікованих праць Рижкової Анжели Андріївни на тему «Детінізація економіки в системі фінансової безпеки України» дає підстави зробити висновок, що зазначене дослідження є завершеною кваліфікаційною науковою роботою. У дисертації отримано нові науково-обґрунтовані результати, які є актуальними, містять наукову новизну, мають теоретичне й практичне значення та дали змогу авторці концептуально вирішити наукове завдання, яке полягає в теоретичному обґрунтуванні і розробці методичних підходів щодо удосконалення існуючих і розроблення нових механізмів детінізації фінансово-економічних відносин.

Зазначена дисертаційна робота виконана в рамках міждисциплінарної освітньо-наукової програми «Економічна безпека соціально-економічних систем» і за змістом відповідає спеціальності 051 «Економіка», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженими наказом Міністерства

освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а авторка Рижкова Анжела Андріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

**Проректор
Львівського державного
університету внутрішніх справ
доктор економічних наук, професор**

Василь ФРАНЧУК

